

УДК 37.035: 37.018.3 (2)

О.В.ПОЛЩУК,
кандидат педагогічних наук
(м.Хмельницький)

До проблеми правового виховання учнів 5-6 класів шкіл-інтернатів

У статті автором розглянуто теоретичний аспект правового виховання учнів 5-6 класів шкіл-інтернатів. Висвітлено психологічні особливості молодших підлітків загальноосвітніх шкіл-інтернатів. Розкрито специфіку правового виховання учнів 5-6 класів загальноосвітніх шкіл-інтернатів.

Ключові слова: *правове виховання, правова вихованість, загальноосвітня школа-інтернат, молодші підлітки, учні 5-6 класів школи-інтернату.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Соціально-економічні трансформації суспільства сучасної України, завдання побудови демократичної правової держави та формування громадянського суспільства актуалізують проблеми виховання компетентної, самостійної, соціально активної і відповідальної особистості.

У цьому контексті значущості набуває правове виховання підростаючого покоління, формування його правової вихованості. Адже через необізнаність у правових питаннях значною мірою знижується можливість реалізації особистістю своїх прав та обов'язків, попереджувальна сила законів.

Особливої уваги потребують вихованці шкіл-інтернатів. Нестійкість їхнього психічного розвитку, невеликий обсяг поверхових, безсистемно засвоєних, розрізнених моральних норм негативно впливає на їхню поведінку, ставлення до себе, оточуючих.

Аналіз досліджень і публікацій... Основні положення та ідеї правового виховання висвітлюються у багатьох наукових працях філософів (А.Васильєва, Є.Темнова, В.Чефранова, В.Рибнікова, Г.Іпполітова, М.Хачатуряна та ін.), юристів (Г.Міньковського, В.Кудрявцева, В.Лапаєвої, В.Головченка, М.Костицького та ін.), соціологів (В.Котюка, В. Щегорцова), педагогів (Н.Агаркової, В.Загревої, І.Запорожана, В.Юви, Л.Кузьменко, О.Наровлянського, О.Пометун, В.Оржеховської, М.Подберезького, Л.Соколова, Л.Твердохліб, О.Тиховської, Н.Ткачової, І.Усенка та В.Ваксмана, М.Фіцули, О.Шевчук та ін.), психологів (М.Аралової, В.Вінс, С.Воронової, Я.Гошовського та ін.). Але до тепер проблема правового виховання учнів 5-6 класів шкіл-інтернатів досліджена недостатньо.

Формулювання цілей статті... Метою статті є висвітлення деяких аспектів правового виховання учнів 5-6 класів шкіл-інтернатів.

Виклад основного матеріалу... Правове виховання являє собою складову правової соціалізації особистості, сприйняття нею вимог права, його регулятивної функції. У широкому розумінні цей процес є наслідком впливу на людину багатьох чинників соціально-економічного укладу життя, політичного режиму, внутрішньої політики, ідеологічних норм законодавства та юридичної практики, моральної атмосфери, традицій суспільства, а також загальної освіти та юридичного навчання.

Правове виховання у вузькому значенні – це різновид соціальної діяльності з надання громадянам правового та педагогічного захисту (допомоги) громадськими та благодійними організаціями, правоохоронними органами, батьками щодо з'ясування прав та обов'язків, можливості реалізації їх у різних сферах життя; юридична, педагогічна та психологічна допомога; інша цілеспрямована діяльність, яка має на меті формування у громадян правових ідей, уявлень, традицій; правових оцінок, моделей і зразків норм поведінки [1, с.120–121].

Значення права полягає в тому, пише І.Льїн, що воно є могутнім засобом виховання людей для життя у суспільстві. Правові норми і слухняне виконання їх повинні навчити людину зважати на існування інших людей і їхні інтереси. Кожна людина має навчитися доброю волею обмежувати свої домагання, адже інші також мають право на повновартісне життя. Через обмеження свободи кожного право забезпечує йому вільне і спокійне користування своїми правами, тобто гарантує йому свободу волевиявлення всередині правових меж. Право сприяє тому, щоб порядок, заснований на свободі, запанував у суспільстві людей [3, с.96].

Видатний педагог-гуманіст В.Сухомлинський звертав увагу на те, що „правове виховання, запобігання правопорушенням і злочинам – одна з найгостріших соціальних проблем суспільства. Треба вести спеціальну виховну роботу, розраховану спеціально на те, щоб не було в нашому суспільстві злочинців і правопорушників” [7, с.323]. Наразі зазначав, що боротьба з проявами протиправних дій вихованців має бути насамперед боротьбою за духовне багатство людини, за її світогляд, переконання [7, с.46].

У педагогічній науковій літературі правове виховання дітей визначається як:

– система діяльності державних, навчальних та громадських закладів, що включає суб'єкти та об'єкти, мету, завдання, принципи, напрями, форми, методи виховного впливу і спрямована на формування високого рівня правової культури і правосвідомості особистості [4, с.14];

– виховна діяльність школи, сім'ї, правоохоронних органів спрямована на формування правової свідомості та навичок і звичок правомірної поведінки школярів [9, с.265];

– цілеспрямований і керований процес, який передбачає ознайомлення вихованця з правовими знаннями, перетворення цих знань в особистісні переконання людини та формування на цій основі відповідального ставлення до власних вчинків, до поведінки в цілому; цілеспрямована організація діяльності та спілкування особистості з метою формування правосвідомості та правової поведінки [8, с.101];

– планомірний і цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних правових установок, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, що забезпечують необхідні умови для її особистісного розвитку, підготовки до суспільного життя та активної життєдіяльності [2].

Дослідники зауважують, що правове виховання, порівняно з іншими складниками виховання, має свою специфіку, яка визначається передусім соціально-правовим статусом учнівської молоді в суспільстві. Школярі матеріально залежать від батьків чи опікунів. Їхню самостійність й активність коригують педагогічний і шкільний колективи, їм бракує правових знань і досвіду правових відносин, вони мають засвоювати правові закони, які регулюють їхнє життя і діяльність як неповнолітніх, і правові норми, якими їм доведеться керуватися в майбутньому [9, с.266].

Правове виховання учнів 5–6 класів школи-інтернату ми розглядаємо як процес створення, з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дитини, необхідних умов для систематизованого, цілеспрямованого розвитку особистості, зорієнтованого на правову освіченість, усвідомлення правової позиції як потреби правомірної поведінки, оволодіння вміннями користуватися правовими знаннями.

Для виховання гуманної особистості потрібно допомогти вихованцеві усвідомити свої права і обов'язки, користуватися ними, дотримуватися їх, адекватно ставитися до вимог суспільства, проектувати свою поведінку в узвичаєних правових нормах, передбачати наслідки своїх дій, успішно соціалізуватися у суспільстві.

З вищезазначеного випливає, що правове виховання учнів зумовлюється теоретичними і практичними потребами як суспільства, так і особистості. На складність процесу правового виховання впливають різні чинники, зокрема вікові особливості дитини. Це спонукає до поглибленого вивчення специфіки розвитку учнів 5–6 класів у закладах інтернатного типу.

На думку психологів, змін, які відбуваються в підлітковому періоді, поступово зазнають чотири сфери розвитку: тіло, мислення, соціальне життя й самосвідомість. У кожній сфері формуються свої психосоціальні новоутворення, які відображають зміст цього періоду розвитку. Зокрема:

1. У ранньому підлітковому віці організм дитини інтенсивно розвивається й змінюється. Це зумовлює необхідність реконструкції тілесного образу „Я” та формування чоловічої або жіночої „родової” ідентичності. Негативний образ свого тіла, на думку Г.Крайга та Д.Бокума, є чинником ризику, що може призвести до депресії і порушень харчування.

Зміни в організмі спричиняють підвищення загальної та інтелектуальної активності підлітків. Часто найбільш поширеною формою прояву активності стає негативізм, який виявляється у прагненні протистояти будь-яким пропозиціям, судженням, почуттям тих, на кого спрямоване відчуження. Як відзначає В.Мухіна, негативізм є не тільки механізмом відчуження, а й „початком активного пошуку підлітком власної унікальної сутності, власного „Я” [5, с.346].

2. Розвиток інтелектуальної сфери підлітка характеризується якісними й кількісними змінами, які зумовлюють появу нових способів пізнання світу. В розвитку когнітивних здібностей можна виокремити два напрями: розвиток здібності до абстрактного мислення і розширення часової перспективи.

За концепцією Ж.Піаже, вік від 11 до 15 років є періодом формування гіпотетико-дедуктивного виду мислення, завдяки якому підліток спроможний абстрагувати поняття від дійсності, формулювати й перебирати альтернативні гіпотези й робити власну думку предметом самоаналізу. З 11–12 років у підлітків активно формується здібність міркувати, не зв'язуючи себе з конкретною ситуацією, орієнтуватися лише на загальні посилання незалежно від інформації, що була сприйнята у конкретних обставинах. Тобто „підліток може діяти відповідно до логіки міркування” [5, с.389].

У цей період значно збільшується обсяг уваги, здібність протягом тривалого часу зберігати її інтенсивність і фокусувати свідомість то на одному предметі, то на іншому. Разом з тим характер уваги стає вибірковішим, він більшою мірою залежить від спрямованості інтересів, цілей діяльності. Як відзначав Л.Виготський, розвиток поняттєвого мислення спричинює перебудову („інтелектуалізацію”) всіх елементарних пізнавальних функцій: сприйняття стає осмисленим, увага – довільною, основу запам'ятовування починають складати значеннєві зв'язки тощо.

Однак говорити про довільний характер поведінкових актів можна лише тоді, коли в дитини розвинеться здатність самостійно визначати цілі та завдання дій, знаходити для цього відповідні засоби. Тож у школярів повинні бути розвинені розумові операції (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, конкретизація та ін.), сформовані навички аналізу проблемних ситуацій, критерії оцінювання способів виконання завдань, вміння здійснювати самоконтроль та регуляцію власної інтелектуальної діяльності.

У підлітковому віці, за даними Л.Регуш, якісно вдосконалюються здібності прогнозувати під час планування дій за жорсткого підпорядкування планів загальній меті, а також змінюється характер процесу висування і перевірки гіпотез. Підлітки 10–12 років можуть висувати й перевіряти одиничні (конкретні) гіпотези, однак їм ще важко обґрунтовувати свої припущення, формулювати загальні стратегії вирішення завдань.

3. Підлітковий період характеризується важливими змінами в соціальних відносинах і соціалізації, оскільки переважний вплив родини поступово замінюється впливом групи однолітків, що є джерелом референтних норм поведінки й отримання певного статусу. Головним мотивом поведінки молодших підлітків у школі є, на думку Л.Божович, прагнення утвердитися у колі товаришів, у колективі однолітків. Для отримання певного статусу в групі підліткам треба налагодити відносини конкуренції і співробітництва з партнерами обох статей. Успішне формування системи соціальних відносин залежить не тільки від рівня розвитку комунікативних навичок, а й від ступеня соціальної зрілості особистості.

У підлітковому періоді соціальне пізнання стає важливою детермінантою поведінки дітей. Саме в цьому віці діти мають навчитися самостійно вирішувати складні ситуації у дружніх відносинах і розбиратися в питаннях справедливості, дотримуватися соціальних норм, звичаїв й умовностей, поважати авторитети й моральний закон. В.Мухіна визначає ранній підлітковий період як етап розвитку, що має високу сензитивність до спілкування та взаємодії із системою прав й обов'язків. Підлітки схильні до розвитку власного почуття відповідальності за себе й інших, самостійного здійснення вибору в повсякденному житті й в екстремальних ситуаціях. „Підліток є здатним зрозуміти й сприйняти значення вибору як елемента сучасної культури, коли він сам вільно й відповідально робить цей вибір” [5, с.418].

4. Перебудова самосвідомості, на думку І.Кона, пов'язана не стільки з розумовим розвитком підлітка, скільки з появою в його світосприйманні нових питань про себе та нових поглядів на причини, наслідки, форми власної поведінки.

Більшість хлопців та дівчат 10–12 років перебувають у статусі дифузії або мораторію. Підлітки в статусі мораторію заклопотані „пошуком самих себе”, вони знаходяться на етапі ухвалення рішень щодо вибору професії, релігійних або етичних цінностей, політичних поглядів, переконань.

У дифузійному статусі найчастіше перебувають молодші підлітки, які опинилися у стані відчуження чи нехтування батьками або іншими значимими дорослими. Вони просто уникають зіткнення із проблемою самовизначення. Деякі з них зосереджені на тимчасовому задоволенні своїх потреб і бажань; інші експериментують з різними настановами й видами поведінки, не маючи конкретних планів і цілей.

У дітей 10–11-літнього віку, як зазначає І.Бех, переважає фізична агресивність, причому вербальна агресивність і негативізм перебувають, по суті, на одному ступені розвитку. Загалом упродовж підліткового періоду спостерігається чітко виражена динаміка всіх форм агресивності.

У своєму дослідженні І.Сологуб наголошує, що у молодших підлітків проявляється тенденція до дорослості і самостійності. Цьому сприяють такі чинники, як початок статевого дозрівання, фізичний розвиток, корінні зміни у мисленні, посилення уваги до свого „Я”, що стає імпульсом до інтенсивного розвитку самосвідомості. Але через недостатність у молодших підлітків життєвого досвіду й адекватних засобів, обирання недосяжних моральних цілей вимагають допомоги з боку дорослих. У результаті вони намагаються самостійно осмислювати сутність норм людських взаємин, усвідомлювати необхідність їх дотримання для утвердження себе серед ровесників та дорослих. У молодших підлітків активно формуються духовні потреби, посилюється і незалежна активна діяльність з усвідомлення власних потреб та особистісного ставлення до життєвих питань, проблем і явищ. Характерним для цього вікового періоду є підвищений інтерес до своєї особистості, потреба в усвідомленні й оцінці індивідуальних якостей.

Спілкування молодших підлітків з ровесниками наповнене новим змістом: моральної рівності, на відміну від „моралі слухняності”, наявності у взаєминах підлітка зі старшими.

Десяти-дванадцятирічним підліткам властива певна невідповідність між реальним та ідеальним образом себе (ідеального „Я”), що сприяє прогресу в мисленні: воно стає критичнішим стосовно себе, тобто, саме в цей час підліток починає орієнтуватися на самооцінку. Виникає бажання зрозуміти, хто він, критично оцінити себе та інших. Підліток прагне дізнатися думки інших людей про себе, йому потрібно доповнити, уточнити або змінити те, ким він є насправді. У цей період розвивається здібність

пов'язувати критичні роздуми про себе із спостереженням навколишнього світу, зароджуються перші сумніви. Молодший підліток наче перевіряє себе, щоб навчитися краще реалізувати свою індивідуальність у взаєминах із товаришами чи групами ровесників, у гіршому випадку – із компанією підлітків, інтереси яких не схвалюються суспільством.

Підліток у цьому віці інакше ставиться до себе й інших людей, коригує свою поведінку. Молодший підліток, аналізуючи й оцінюючи свої вчинки, постійно порівнює їх з вчинками оточуючих, передусім своїх товаришів. У цьому віці дитина реально вступає в значно розширені суспільні відносини, нові форми взаємозв'язків, взаємодій.

У сучасних умовах, зазначає Л.Кузьменко, до інтернатних закладів нашої країни діти потрапляють за різних обставин і причин. Частина цих дітей від народження виховуються у суспільних закладах і значна обмеженість навколишнього предметного і соціального середовища призводить до збіднілості конкретно-чуттєвого, негативного соціального досвіду дітей, їх психічної депривації, соціальної тривожності.

Діти-сироти, які потрапили до закладів цього типу із сімей внаслідок загибелі батьків, складають незначну частину, однак проблеми їхньої соціально-педагогічної реабілітації ускладнені через психологічну травму.

Серед учнів шкіл-інтернатів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, переважають так звані „соціальні сироти”, батьки яких залежні від алкоголю, наркотиків, а також злочинці, які позбавлені батьківських прав або відбувають покарання у в'язниці.

До шкіл-інтернатів цього типу останнім часом потрапляють неповнолітні діти, які стали жертвами психологічного, фізичного, сексуального насильства. Вони належать до тієї категорії дітей, для яких перебування в школі-інтернаті є єдиною можливістю вижити, навчатися, скористатися перспективами облаштування своєї долі. Тобто, їх об'єднує позитивне ставлення до перебування в школі-інтернаті.

Другу групу вихованців шкіл-інтернатів складають неповнолітні, які сенс життя вбачають у розвагах, алкоголі, палінні цигарок, виявляють схильність до токсикоманії. Залежно від строку перебування на вулиці, ціннісних настановлень, сформованих стереотипів поведінки, ставлення до перебування в інтернатному закладі, одних можна віднести до пасивно-негативного, інших – до активно-негативного типу. Останніх важко відмовити від втеч з інтернату, оскільки, за їхніми словами, жебракуванням вони забезпечують собі краще, ніж у школі-інтернаті харчування, мають свободу дій, яка тлумачиться ними як можливість курити, вживати алкогольні напої, красти тощо.

Окрему групу складають діти, схильні до дромоманії, тобто мають пристрасть до бродяжництва. Вони втікають навіть із найбільш благополучних закладів освіти, із гарних сімей. Спосіб життя, який вони обирають, це подорожі, ночівлі у підвалах чи на горищах; засоби для існування добувають крадіжками та жебракуванням. Тип ставлення цих дітей до перебування в інтернатному закладі, завдань соціально-педагогічної реабілітації – активно-негативний.

Діти, яких можна віднести до цих трьох груп, потрапляючи до закладів інтернатного типу, несуть з собою не лише свій негативний соціальний досвід, але й досвід того мікросоціуму, в якому вони перебували. Неблагополучне оточення сформувало у цих дітей своєрідні, спотворені цінності, порушило базову довіру до світу, уявлення про морально-правові норми поведінки. Доброта, доброзичливість сприймаються в такому середовищі як свідчення слабкості, чесність вважається безглуздом, довіра до людей сприймається як втрата пильності, груба фізична сила є найвищим авторитетом. Ці та інші морально-правові відхилення призводять до відкритого чи прихованого спротиву дітей виховним впливам, їх некерованості та свавілля, скептичного ставлення вихованців до морально-правових ідеалів, правового нігілізму. Як правило, їх вибір способу життя усвідомлений і своєрідно вмотивований, часто наявна стійка внутрішня орієнтація на злочинний спосіб задоволення потреб, а механізми соціального контролю, зовнішні норми регуляції поведінки на них не діють. Порушення рівноваги між різними видами потреб, їх деформованість ведуть до девіантної та делінквентної поведінки таких підлітків, процесів саморуйнування особистості, коли поведінка дитини шкодить її здоров'ю, розвиткові, життю [6, с.38–39].

Головною причиною негативних тенденцій у поведінці підлітка є невідповідність умов виховання у дитячих закладах закритого типу його потребам. Ці умови передбачають обмеження суб'єктивного простору та вибору засобів комунікації, стандартизацію часового режиму, часто вимушену групову ідентифікацію.

Створення атмосфери довіри й невимушеного спілкування дало нам змогу з'ясувати, що молодші підлітки найчастіше для самовиправдання після порушення ними правових норм використовують:

1. Моральне виправдання. При моральному виправданні неприпустима (за інших обставин) форма поведінки стає засобом досягнення високих цілей, тому дитина дає змогу його використовувати. Наприклад: „Він украв у товариша гроші, щоб купити їжу для бездомного собаки”.

2. Підміна понять. Позначаючи негожу дію іншими словами (наприклад: „Це – гра; ми тільки поговорили”), молодші підлітки вчиняють незаконні дії і при цьому не відчують докорів сумління, не

усвідомлюють наслідків. Коли дії неагресивних підлітків називають грою, то почасти їхній поведінці властиві ознаки агресії стосовно іншої людини.

3. Вигідне порівняння. Вчинки, про які вони шкодують, на тлі ще жахливіших дій виглядають необразливими внаслідок вигідного порівняння (наприклад: „Звісно, я це зробив, але подивіться, що накоїв він”).

4. Перекладання відповідальності. Деякі молодші підлітки схильні до перекладання відповідальності. Вони можуть спокійно поступитися своїми моральними принципами, якщо авторитетніші особистості схвалюють їхню позицію і беруть на себе відповідальність за наслідки (наприклад: „Я зробив це, тому що мені наказав той-то”).

5. Розподіл відповідальності. За ухвалення групового рішення з'являється феномен „дифузії відповідальності”: присутність інших людей призводить до зниження у суб'єкта почуття відповідальності, яке розподіляється між усіма учасниками події. Це спричинює до зростання рівня ризику в поведінці молодших підлітків.

6. Ігнорування або перекручування наслідків. Молодші підлітки менше відчувають пригнічення, незадоволення власними діями, коли нехтують негативні наслідки своєї поведінки, не звертають увагу на шкоду, яку завдали тим, хто поруч (наприклад: „Я лише штовхнув його, а він невдало впав”).

7. Дегуманізація. Знецінювання іншої людини підвищує ступінь припустимої жорстокості без ризику самозвинувачення. Молодші підлітки, зазвичай, не відчувають докорів сумління, коли жорстоко поводяться з індивідом, до якого ставляться, як до неповноцінної людини (наприклад: „Чому б не вдарити його, адже він є відмінником, улюбленцем учителів”).

8. Приписування провини. Молодші підлітки здатні розтлумачити зовнішність, манеру поведінки чи слова своєї жертви таким чином, що це дасть їм (суб'єктам насильства) змогу виправдати свої негожі дії, які буцімто були спровоковані самою жертвою. Наразі об'єкт насильства стає відповідальним за вчинювані дії стосовно нього.

Аналіз наукової літератури, педагогічні спостереження, бесіди з педагогами-практиками й учнями 5–6 класів шкіл-інтернатів свідчать про те, що становлення молодших підлітків у цих закладах має певні особливості. Так, невпевненість дітей у власних силах, недовірливість щодо цінності своєї особистості для інших, обмеженість можливостей для реалізації своїх потреб не сприяють усвідомленню ними потреби свого розвитку, повновартісному визнанню дорослими їхніх прав і свобод та прагнення до самостійності, самоутвердження. Учні 5–6 класів шкіл-інтернатів властивий нестабільний характер функціонування системи уявлень про себе, цінностей і мотивів, вони часто і без достатніх причин змінюють життєві плани, перебудовують системи оцінок себе й інших людей, змінюють інтереси і захоплення.

Специфічними особливостями розвитку молодших підлітків у закладах інтернатного типу є їхня депривація, соціально-психологічна дезадаптованість, тривожність, деструктивна агресія, недовіра до інших.

Висновки... Отже, правове виховання як важливий напрям загальної системи виховання у школах-інтернатах має різносторонній соціально детермінований зміст, високу педагогічну цінність і актуальність, що створюють реальну можливість використання у навчально-виховному процесі широкої палітри засобів впливу на інтелектуальну, емоційну і вольову сферу особистості, що робить правове виховання незамінним елементом цілісного процесу всебічного розвитку школяра, його загальної культури.

Тому у процесі правового виховання учнів 5–6 класів шкіл-інтернатів слід опиратися на реальний рівень їхньої правосвідомості і поведінки, враховувати відмінності в інтелектуальній та емоційно-вольовій сферах, особливості психічного й фізичного розвитку.

Проведене дослідження не вичерпує всіх проблем правового виховання молодших підлітків шкіл-інтернатів. Подальшого вивчення, зокрема, потребують дослідження специфіки правового виховання молодших підлітків у інтернатних закладах нового типу, підготовка майбутніх учителів до правового виховання дітей у закладах інтернатного типу тощо.

Список використаних джерел та літератури:

1. Головченко В. В. Юридична термінологія : Довідник / В. В. Головченко, В. С. Ковальський – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 127 с.
2. Загрева В. Я. Правове виховання старшокласників у навчально-виховному процесі загальноосвітніх шкіл-інтернатів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Загрева Валентина Ярославівна. – К., 2002. – 216 с.
3. Ильин И. А. Общее учение о праве и государстве (фрагменты) / И. А. Ильин // Правоведение. – 1992. – № 3. – С. 93–99.
4. Криштак І. В. Організація правового виховання учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів України (друга половина ХХ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Загальна педагогіка та історія педагогіки” / І. В. Криштак. – Х., 2008. – 21 с.
5. Мухина В. С. Возрастная психология : феноменология развития, детство, отрочество : [учебник для студ. вузов] / В. С. Мухина – 6-е изд., стереотип. – М. : “Академия”, 2000. – 456 с.

6. Науково-педагогічні основи соціально-педагогічної реабілітації вихованців інтернатних закладів : наук.-метод. посіб. / Керівник авторського колективу Л. В. Канішевська – К. : Інститут проблем виховання АПН України, 2004 – 102 с.
7. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину : Вибр. тв. у 5-ти томах / В. О. Сухомлинський – К. : Рад. школа, 1976. – Т 2. – 670 с.
8. Твердохліб Л. В. Формування правової культури старшокласників у навчальних закладах нового типу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Твердохліб Лариса Валеріївна. – Луганськ, 1999. – 243 с.
9. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. / М. М. Фіцула – [2-е вид., випр., доп.]. – К. : Академвидав, 2005. – 560 с.

Анотація
Е.В.Полищук

К проблеме правового воспитания учеников 5-6 классов школ-интернатов

В статье автором рассмотрен теоретический аспект правового воспитания учеников 5-6 классов школ-интернатов. Отражены психологические особенности младших подростков общеобразовательных школ-интернатов. Раскрыта специфика правового воспитания учеников 5-6 классов общеобразовательных школ-интернатов.

Ключевые слова: правовое воспитание, правовая воспитанность, общеобразовательная школа-интернат, младшие подростки, ученики 5-6 классов школы-интерната.

Summary
O.V.Polishchuk

To the Problem of Law Upbringing of Pupils of 5-6 Forms of Boarding Schools

The author of the article studies theoretical aspect of law upbringing of pupils of 5-6 forms of boarding schools. Psychological peculiarities of junior teenagers of general educational boarding schools are elucidated. The specificity of law upbringing of pupils of 5-6 forms of general educational boarding schools is revealed.

Key words: law upbringing, law good breeding, general educational boarding school, junior teenagers, pupils of 5-6 forms of boarding school.

Дата надходження статті: „28” лютого 2012 р.

УДК 378.1.011.31

С.Б.ПОНОМАРЕВСЬКИЙ,

*кандидат філологічних наук, доцент, докторант
(м.Київ)*

Національні цінності та формування їх засобами освіти в умовах українського закордоння

У статті проаналізовано специфіку сучасної системи українських національних цінностей в умовах українського закордоння.

Ключові слова: освіта, ціннісний, національний, полікультурний.

Постановка проблеми в загальному вигляді та аналіз досліджень і публікацій... Радикальні суспільні зміни, які відбуваються на початку ХХІ століття, зумовлюють докорінні переінакшення, модифікації, новації у системі базових цінностей та їх ієрархії, перегляд уявлень про те, що є цінним, а що таку цінність втратило і не виступає актуальним. У цих умовах абсолютно логічною є реакція педагогічних кіл, спрямована на заміщення засобами освіти застарілої ціннісної парадигми новим, осучасненим вартісним наповненням.

Пошук нової системи ціннісних орієнтацій – актуальна проблема як для освітньо-педагогічного контексту в Україні, так і на рівні закордонної української освіти. Порівняно з метрополією, українська ціннісна система, яка складається за межами батьківщини, ситуативно ускладнена дією багатьох місцевих чинників, здатних суттєво впливати на неї у залежності від особливостей країни та регіону проживання закордонних українців і, разом з цим, набуває деяких специфічних, лише їй притаманних рис. Зокрема, вона змушена активно адаптуватися до різномірних умов під впливом невідвортної дії компонентів чужого культурного і освітнього просторів. Крім того, на формування українського освітнього середовища та його ціннісних орієнтацій за кордоном важливий офіційний вплив завжди здійснювався з боку відповідних держав-донорів та їх суспільств. Гнучкість організаційної тактики українських громад, об'єднань, асоціацій, шкіл, освітніх союзів і спілок, окремих діячів педагогічної царини, вміння оминати бюрократичні обмеження і знаходити підтримку серед представників чужого освітнього простору, нестримне бажання відстоювати власні національні та освітні інтереси шляхом впливу на державних чиновників, на регіональні та центральні урядові інстанції – шлях, яким доводиться простувати українській закордонній освіті в усіх країнах компактного проживання наших